

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

(1654 – 1714)

Radu MOȚOC

Abstract: *The article reviews the essential data related to the activity of Constantin Brâncoveanu, who was the ruler of Wallachia between 1688 and 1714, having one of the longest reigns in the history of the Romanian Principalities. Several topics related to Constantin Brâncoveanu's concerns are addressed: the socio-economic situation in the country, culture, Brâncoveanu's foreign policy and the tragic end of the ruler.*

Keywords: *Constantin Brâncoveanu, history of the Romanian Principalities, foreign policy*

Domnia lui Constantin Brâncoveanu este un subiect interesant și important de cercetat, pentru istoria noastră zbuciumată, aflat în atenția istoricilor din timpuri diferite, printre care s-a remarcat și Nicolae Iorga.

În articol sunt selectate din cele mai reprezentative pasaje din lucrarea istoricilor S. Columbeanu și Radu Valentin intitulată **Constantin Brâncoveanu și epoca sa**, apărută la Ed. Științifică în anul 1967, care sunt completate cu informații din alte surse ce țin de acest remarcabil domnitor.

Lucrarea în cauză, de mici dimensiuni, cu numai 95 de pagini, abordează mai multe subiecte, care scot în evidență acțiuni ce au influențat înflorirea Țării Românești în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu:

- Situația socio-economică
- Cultura
- Politica externă
- Solia morții

Câteva momente premărgătoare acestei ilustre domnii. În anul 1678, urcă pe tronul Țării Românești Șerban Cantacuzino, cel de-al doilea fiu al postelnicului Constantin Cantacuzino, unchiul lui Constantin Brâncoveanu.

În a doua jumătate a sec. al XVII-lea, procesul concentrării domeniilor feudale în mâinile marii boierimi s-a accentuat. În câteva decenii o serie de feudali din Țara Românească au reușit să-și mărească de câteva ori averile. Boierii munteni, precum D. Cantacuzino, aveau 75 de moșii, iar Constantin Brâncoveanu avea 111. Acumularea acestor moșii s-a făcut prin cumpărare, căsătorii și moșteniri.

Moartea neașteptată a domnitorului Șerban Cantacuzino a ușurat, într-o însemnată măsură, drumul spre scaun a noului domnitor Constantin Brâncoveanu, fiind susținut unanim de cei din jur.

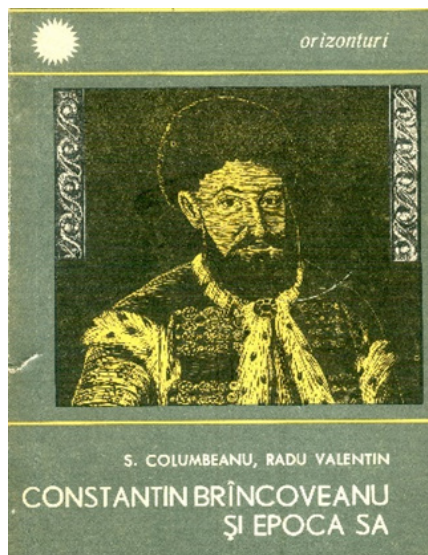

Fig. 1 Coperta la volumul: *Constantin Brâncoveanu și epoca sa*

Numele lui C. Brâncoveanu este pomenit întâia oară în actele oficiale din anul 1674, când iscăleşte documentul ca postelnic.

În anul 1676, Brâncoveanu deţinea funcţia de *logofăt* şi după venirea unchiului său Şerban Cantacuzino la tron a început să urce rapid treptele ierarhice. În 1679, era numit *mare agă* şi la scurt timp devine *ispravnic de scaun* şi *mare postelnic*.

Cu un an înainte de a deveni domnitor, în anul 1687, C. Brâncoveanu a fost numit *mare logofăt*.

Recunoaşterea lui Brâncoveanu de către Poartă ca domn al Ţării Româneşti nu convenea planurilor diplomaţiei franceze, care urmărea să unească eforturile militare ale Transilvaniei şi Ţării Româneşti împotriva Imperiului habsburgic.

Fig. 2 Constantin Brâncoveanu

Brâncoveanu a preluat cârma ţării în anul 1688, într-un moment dificil. Tendinţele expansioniste ale Turciei, Austriei şi Rusiei pluteau deasupra Ţării Româneşti.

Sub raportul fiscalităţii, domnia lui Brâncoveanu prezintă importanţă, prin încercările de reforme financiare iniţiate. În perioada domniei, a emis mai multe monede de aur cu chipul său.

Dintre toţi domnitorii Ţării Româneşti niciunul n-a preţuit şi sprijinit într-o asemenea măsură cultura ca Brâncoveanu. Activitatea culturală, desfăşurată de domnitor, a îmbrăcat aspecte dintre cele mai diverse: înfiinţări de şcoli şi tipografii, ridicări de palate şi lăcaşuri bisericeşti, contribuţii la răspândirea cuvântului tipărit în afara graniţelor. Brâncoveanu a dăruit lumii mărturii ale priceperii şi gustului artistic al poporului nostru.

În timpul domniei sale, în ţară au funcţionat şcoli mănăstireşti, episcopale şi domneşti. Cea mai importantă a fost Academia de la Sf. Sava, înfiinţată de domn în anul 1695 (de unde a rezultat Universitatea din Bucureşti), 5 tipografii: la Buzău, Râmnic, Snagov, Târgovişte şi Bucureşti.

În anul 1690, Brâncoveanu îl chema în ţară pe Antim Ivireanul, care a urcat înalte trepte ale ierarhiei bisericeşti, ajungând mitropolit al ţării. Acesta a desfăşurat o prodigioasă activitate tipografică, tipărind singur 38 de cărţi. Marea majoritate a cărţilor tipărite aveau un caracter religios, dar au fost şi cărţi de literatură beletristică, ştiinţifică şi istoriografică. Biblia lui Şerban Cantacuzino a fost tradusă din limba greacă, dar tipărirea a fost finalizată sub domnia lui C. Brâncoveanu.

Brâncoveanu a întreţinut cu banii domniei câţiva tineri plecaţi la studii în Italia.

Voievodul Brâncoveanu a trimis o tipografie şi în Georgia, în patria mitropolitului Antim, unde s-au tipărit Evanghelia şi Liturghierul în limba georgiană.

În arhitectura bisericească, din acea vreme, continua să domine stilul bizantin. Domnitorul Brâncoveanu a ridicat multe biserici şi mănăstiri în Ţara Românească, în Transilvania şi în afara ţărilor române. Printre aceste biserici trebuie menţionate câteva: de la Potlogi, Mogoşoaia, Brâncoveni, Râmnicul Sărat biserica Sf. Gheorghe

Nou din București, dar și la Făgăraș și Ocna Sibiului. Peste hotare a ctitorit biserici la Ismail, Galata, Arbănași în Bulgaria și San Stefano în Turcia etc. Bolțile palatului de la Mogoșoaia erau decorate cu picturi istorice: vizita lui C. Brâncoveanu la Constantinopol și portretele familiei.

Fig. 3 Biserica Sf. Gheorghe Nou din București, cu statuia lui C. Brâncoveanu

Stilul brâncovenesc este unul dintre cele mai cunoscute și mai importante elemente identitare românești. Principalele caracteristici ale stilului sunt: planul simetric, arcadele trilobate, coloanele cu balustrade. De asemenea, foișorul și pridvorul sprijinit pe coloane spiralate au constituit elemente constante ale stilului brâncovenesc. Intrarea în biserică se făcea prin pridvor, pe sub o boltă arcuită în stil baroc.

Au fost construite și hanuri, precum cel de lângă mănăstirea Colțea, mănăstirea Zlătari, hanul Sărindar.

În ceea ce privește politica externă, trebuie menționat faptul că Brâncoveanu a obținut cetățenia transilvăneană și titlul de conte, iar la 30 ianuarie 1695, Viena îl declară *principe al imperiului*. Prin apropierea față de Austria, Brâncoveanu își pregătea un eventual refugiu în cazul în care realizarea planurilor lui antiotomane ar fi eșuat. Dar relațiile cu noul împărat al Austriei, Iosif I, încep să se răcească și îl determină pe domnitor să construiască mai mult relații cu Rusia.

Conștient de primejdia pe care Turcia o reprezenta pentru Țara Românească, Brâncoveanu a respectat cu strictețe obligațiile față de Poartă, plătind în mod regulat haraciul, dând bacșișuri și peșcheșuri tuturor înalților dregători turci.

Moartea lui Scarlat Mavrocordat, ginerele domnitorului muntean, a redeschis

conflictul dintre înrudirile familiei. În anul 1703, Brâncoveanu, ca urmare a uneltirilor lui Alexandru Mavrocordat, este chemat la Constantinopol pentru a săruta poala împărătească. O asemenea invitație era foarte primejdioasă, putându-se termina chiar cu pierderea vieții. Brâncoveanu pleacă la Istanbul în fruntea unei impresionante delegații și este primit cu mari onoruri de către sultan și marele vizir. Pentru a se bucura de această primire, a trebuit mai întâi să facă o adevărată risipă de aur și cadouri. Sultanului i-a dat 200 de pungi cu aur, sultanei Validé i-a făcut multe cadouri, dar a dat și multe pungi cu aur marelui vizir, marelui muftiu și altor dregători turci.

Fig. 4 Medalion cu C. Brâncoveanu și cei 4 fii

Domnitorul a acceptat sporirea haraciului cu 240 de pungi. În schimbul tuturor acestor donații el și-a păstrat viața și domnia. Chemarea sa la Constantinopol și posibilitatea pierderii domniei și a vieții l-au determinat pe Brâncoveanu să sporească contactele cu Moscova, să încerce o alianță cu Petru I, îndreptată împotriva Turciei.

Aceste acțiuni nu puteau rămâne multă vreme tănuite. Bănuielile spionilor turci fiind confirmate, sultanul hotărî să pună capăt unei domnii ce devenise periculoasă pentru imperiu.

Scoaterea din domnie se făcea în cadrul unei ceremonii ce cuprindea o mare doză de perfidie și cinism. Vizirul, după ce obținea de la sultan aprobarea pentru mazilirea domnitorului, trimitea un capugi-bașa la curtea celui ce trebuia înlăturat, pentru a-i înmâna decretul și pentru a-l aduce la Constantinopol. Domnitorul mazilit mai rămânea în scaun trei zile, timp necesar pentru efectuarea pregătirilor în vederea călătoriei la Constantinopol. La expirarea termenului, fostul domn, cu întreaga lui familie și avere, pleca spre capitala Imperiului otoman. Boierii și ofițerii erau obligați să-l însoțească cale de o milă. La despărțire, toți cei care l-au însoțit pe fostul domn îi sărutau mâna, după care cortegiul pornea mai departe. O asemenea sumbră ceremonie a avut loc în Țara Românească în primăvara anului 1714.

La 3 aprilie 1714, a sosit la București capugi-bașa Mustafa-Aga, o veche cunoștință a domnitorului. Dregătorul turc și-a motivat sosirea prin aceea că voia să-i solicite lui Brâncoveanu 120 de care și 1.200 de salahori pentru curățirea Prutului în vederea unor viitoare operații militare împotriva rușilor, iar pentru el cerea patru pungi cu aur. La 4 aprilie, Mustafa-Aga fu primit de domnitor în audiență și fu invitat să ia loc. La amabilitatea domnului, dregătorul îi răspunse scoțând năframa neagră a mazilirii și i-a pus-o pe umeri.

Domnitorul Brâncoveanu a fost acuzat de relații ascunse cu Rusia, Polonia, Austria și Veneția. Alte acuzații erau legate de sumele depuse la Viena și Veneția, de faptul că își cumpărase din Viena instrumente muzicale pe care nici sultanul nu le posedă, și că a bătut în Transilvania monede de aur cu chipul său.

Fig. 5 Mănăstirea Hurezi

Fig. 6 Monedele din aur cu imaginea lui C. Brâncoveanu

După trei săptămâni, rădvanul cu familia Brâncoveanu intra în Constantinopol. Domnitorul a fost închis imediat la Ediculé, în timp ce ceilalți membri ai familiei fură întemnițați la Ceauș-Emini și Bașbaciculi. Cei închiși fură supuși la multe cazne.

În dimineața zilei de 15 august, zi în care domnitorul împlinea 60 de ani, a avut loc execuția sentinței. Uciderea lui Brâncoveanu, a fiilor săi și a vistiernicului lanache Văcărescu s-a desfășurat în prezența sultanului, a vizirului, a curții imperiale și a ambasadurilor din Europa creștină, la locul numit Ialî-Chioșc, aproape de Serai. Primul executat a fost vistiernicul lanache Văcărescu, apoi fiul cel mai mare Constantin, după aceea Ștefan și Radu. Când a venit rândul copilului Mateiaș, care avea numai 12 ani, acesta, înspăimântat, a strigat sultanului să-l cruțe, că se va face musulman. Atunci tatăl său i-a zis : *Din sângele nostru n-a mai fost nimeni care să-și piardă credința, și Mateiaș și-a așezat gâtul pe butuc, zicând călăului: Vreau să mor creștin. Lovește !*

Trupurile lor au fost plimbate pe străzile orașului, iar capetele ținute trei zile de poarta cea mare a Seraiului. Seara, leșurile lor au fost aruncate în apele Bosforului. Pescuite de niște greci, din apele mării, cadavrele au fost îngropate în cripta vechii mănăstiri din insula Halki.

Fig. 7 Icoana cu Sfinții Brâncoveni

Credincioasa soție a lui Brâncoveanului, doamna Marica, cu care domnitorul avusese 11 copii, patru băieți și șapte fete, a reușit, în anul 1720, să aducă în țară sfintele moaște ale soțului, pe care le-a înmormântat în biserica Sf. Gheorghe Nou din București, ctitorită de domnitor. Plăcuța de deasupra mormântului a fost lăsată fără inscripție de teama turcilor. Însă candela de argint descoperită în anul 1914, ce ardea deasupra criptei, avea gravate cuvintele: *Această candelă, ce s-a dat la Sf. Gheorghe cel Nou, luminează unde odihnesc oasele fericitului domn Io Constantin Brâncoveanu Basarab Voievod ... iulie, în 12 zile, leat 7228 (1720).*

Sfinții Mucenici Brâncoveni au fost canonizați de Sinodul Bisericii Ortodoxe Române în 20 iunie 1992, când s-a hotărât: „De acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, binecredinciosul voievod Constantin Brâncoveanu împreună cu fiii săi Constantin, Ștefan, Radu și Matei și cu sftencul Ianache, să fie cinstiți cu sfinții, pomeniți cu slujbe și cântări de laudă în ziua de 16 august”.